

Međunarodne aktivnosti i naobrazba u odnosu na okoliš

Vinka Uzelac
Pedagoški fakultet, Rijeka

Sažetak

U ovom radu razmatran je razvojni put nekih međunarodnih aktivnosti i razvoja naobrazbe u odnosu na okoliš od prve Konferencije Ujedinjenih naroda održane u Stockholmu 1972. do njezina drugog saziva u Rio De Janeiru 1992. godine. Ustanovljeno je, prema dostupnim izvorima informacija, nekoliko razvojnih faza. Informacije govore da su međunarodne aktivnosti utjecale na ekološku orijentaciju naobrazbe i to prije svega u definiranju sadašnje prakse ekološke naobrazbe, na provedbu raznih eksperimentalnih istraživanja i stvaranju mreže ekološkog obavještanja. Za ekološku naobrazbu je osobito značajno definiranje te naobrazbe kao osnovne dimenzije svake opće kulture, ali i razradba sadržaja, određivanje oblika, metoda i didaktičkog materijala. Za suvremeno objašnjenje pojma ekološke naobrazbe uzeli smo teorijsku osnovu pedagoškog mislioca B. Suchođolskog.

Ključne riječi: ekološka naobrazba, ekološki odgoj

U lipnju 1972. godine u Stocholmu je održana prva Konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu. Ta je godina za svjetsko školstvo i pedagogiju značila svojevrsni začetak ekološke pedagogije. Željeli bismo značenje toga događaja osvijetliti i vrednovati kao prilog napretku ekološke pedagogije do druge Konferencije Ujedinjenih naroda održane u Rio De Janeiru u lipnju 1992. godine.

Konferencija u Stockholmu pridonijela je tome da se problem ekološke naobrazbe počne dublje razmatrati. U svezi s tim značajna je Deklaracija, donijeta na ovom skupu, prema kojoj se zaštita i poboljšanje okoliša za sadašnje i buduće generacije postavlja kao najznačajniji cilj čovječanstva. Konferencija inzistira na razvoju ekološke naobrazbe. U tom smislu primarne organizacije Ujedinjenih naroda, u prvom redu UNESCO, zadužene su da provode odgovarajuće mjere oko uspostavljanja međunarodnoga ekološkog obrazovnog programa. Ekološka pedagogija mora osvijestiti osobnu odgovornost svakog pojedinca u pogledu zaštite i unapređivanja okoliša. Ona posebno mora privući pozornost, zainteresirati mlade za specifičnosti njihova okoliša.

Za Konferenciju u Stocholmu bitno je i to što je ona na temelju konkretnih inicijativa utvrdila perspektivni plan međunarodne kooperacije namijenjen unapređivanju ekološke naobrazbe. Otprilike 5-6 godina nakon Konferencije, dakle u vrijeme sličnih pozicija mnogih zemalja u odnosu na ekološku naobrazbu, odvija se tzv. prva faza. Suradnja prema najavljenom perspektivnom planu trebala je definirati praksu ekološke naobrazbe, provesti eksperimente i stvoriti mrežu informiranja o toj temi (Giliotto, 1983:35). Dakako, sve to zbog razmjene praktičnih i teorijskih ekološko-obrazovnih iskustava između pojedinih zemalja i preporuka kao smjernica za uspješniji ekološko-odgojni rad. Uslijedili su međunarodni susreti na raznim razinama u Africi, Europi i Latinskoj Americi. Značajnijim susretom smatra se Internacionalni

kongres održan u Aix-en-Provenceu (1972) posvećen nastavi o okolišu. U radovima u kojima se objašnjava ekološka naobrazba ekološkoj pedagogiji su posebno značajni oni koji su izrekli definiciju okoliša, smatrajući to osnovnom dimenzijom svake opće kulture. Prema tome, pedagogiju okoliša ne bi trebalo svesti na neke dopunske nastavne predmete nego u tradiciionalne predmete unijeti novi duh. Na istom Kongresu inzistiralo se i na otvaranju škola prema problemu i važnosti ekološke naobrazbe nastavnika (Giolitto, 1983:96-97).

Druga faza internacionalnog programa smatra se operativnijom. Težište je na razradbi i sređivanju sadržaja ekološke naobrazbe (to se posebno odnosi na osnovne i srednje škole), određivanju oblika ekološko-odgojno-obrazovnog rada i didaktičkih sredstava, ali i na pripremanju i povećanju ekološke naobrazbe nastavnika. Posebno je vrijedna izradba jedinstvenog popisa ekoloških termina (Uzelac, 1990).

Jednim od najznačajnijih susreta u provoj fazi smatra se Konferencija u Tbilisiju, održana 1977. godine, koja je pokazala jedinstvenost u stavovima oko ovih pitanja: problemi okoliša moraju biti dio cjelovitog sustava naobrazbe; ekološka naobrazba mora se temeljiti na konkretnim problemima; ekološka naobrazba mora biti interdisciplinarna; treba težiti učvršćivanju osjećaja za humane vrijednosti; ekološkom naobrazbom treba pridonositi zajedničkom blagostanju i brinuti se o ljudskom opstanku; snagu za ekološku naobrazbu treba crpiti iz inicijative učenika (Giolitto, 1983:97-98). S pravom se može reći da je time nastala nova etapa u razvoju ekološko-pedagoških ideja, čime ekološki odgoj i naobrazba dobivaju kvalitetniju osnovu.

Iz treće faze (nakon ošamdesetih godina), među dokumenatima od međunarodne važnosti u razvoju prakse i teorije ekološke naobrazbe poznate su Deklaracija Ujedinjenih naroda o čovjekovu okolišu u Nairobiju (1982) i Bečka deklaracija o politici i naobrazbi na području čovjekova okoliša (Beč 1983). Moglo bi se reći da su te deklaracije uvjetovale radikalniji zaokret, pa i stanovito distanciranje, od tradiciionalne ekološke naobrazbe. Ekološki odgojno-obrazovni sustav, kao jedinstven i cjelovit, naglašava cjelovit razvoj ličnosti: fizički, kognitivni, afektivni, duhovni, odnosno sklad i socijalizaciju individue (Richter, 1982, Jarolimek, 1986:180-188).

Sve veća uloga škole u sustavnom provođenju odgoja za zaštitu okoliša neprekidno povećava zahtjeve za stručnošću nastavnika na planu ekološke naobrazbe. Moguće je da će tekuća dekada edukacije o okolišu (1992-2000) više nego dosad »potencirati važnost edukacionih napora i projekcije, ali i nadoknaditi i nadopuniti stanovitu prazninu i nedostatnost dosadašnjih rezultata« (Kritovac, 1989:185). U tom smislu potvrdu očekujemo od projekta OECD/CERI »Ekologija u edukacijskom sistemu« (1990).

Istraživanjem važnosti raznih napora (pa i edukativnih) i projekcija u rješavanju ekoloških problema bave se i neki naši sociolozi, donekle i pedagozi. Nije nam namjera ovdje potanko ulaziti u rezultate tih istraživanja. Samo ćemo letimično komentirati neke tendencije zbog određivanja okosnica sadašnje i buduće ekološke naobrazbe. Tako, na primjer, u svezi s postojećim tendencijama socijalnih promjena u sferi rada, života i politike I. Cifrić kaže: »Uloga znanosti u rješavanju problema života na zemlji općenito, pa time i ekoloških – koji će biti problemi opstanka – imat će presudno značenje kako u svakodnevicu tako i u proizvodnji« (Cifrić, 1990:126). Isti autor zastupa mišljenje da će se »odluke o primjeni znanja temeljiti na moralnim normama kao osnovama za racionalne argumente« (Cifrić, 1990:126). Nas posebno zanima problem kulture i prirode, pitanje novoga civilizacijskog odnosa, odnosno, sinteza rezultata znanosti i gajenje određenih ekoloških vrijednosti te njihovo, na didaktički prerađen način, prenošenje u odgojno-obrazovni proces.

Problemizirajući ekološku edukaciju, došli smo do pitanja njezina suvremenog određenja. Steže se dojam da se pojam ekološke naobrazbe još uvijek ne može odrediti. Postavlja se pitanje u čemu je specifičnost te naobrazbe. Želimo ovdje prikazati shvaćanje novoga školovanja koje zastupa B. Suchodolski, za koga se kaže da je jedan od rijetkih pedagoga koji pitanja odgoja i naobrazbe postavlja u srž suvremenih dilema i u izravan odnos spram bitnih problema sadašnjice (Suchodolski, 1988:5).

Po Suchodolskom, moderna era – koju karakterizira trka katastrofe i naobrazbe – mora naći izlaz u snagama kontrole i odgovornosti za buduće civilizacije. Stoga on odgoj i naobrazbu, odnosno viđenje naobrazbe u suvremenoj civilizaciji, postavlja na četiri glavna oslonca, a to su:

1. Globalna vizija budućeg svijeta koji se traži i svijeta »pravih ljudi«;
2. Alternativno mišljenje koje oslobađa misao od podređivanja postojećem i otvara ga prema novim mogućnostima;
3. Strategija života regulirana načelom »biti«, a ne »imati«;
4. Aktivnosti uključivanja i participacije, lišene nasilja i fanatizma (Suchodolski, 1988:50).

Suchodolski je za svaku zadaću naobrazbe, koje stavlja u kontekst vrijednosti življenja i životnog smisla uopće, dao iscrpna tumačenja.

Uz tumačenje prve zadaće izobrazbe iznosimo ovakvo njegovo mišljenje: izobrazba treba sudjelovati u svim procesima obnavljanja koji danas traže put u budućnost. Ona ne smije oblikovati mlade generacije i manipulirati njima prema autoritativnim modelima budućnosti. Suchodolski smatra da izobrazba treba probuditi snage koje će prevladati otuđenost i oblikovati budućnost. Može se, gotovo bez sumnje, reći da je područje nove naobrazbe (i življenja) ono područje od kojeg se očekuje da će pospješiti duhovnu kontrolu i kulturu daljnjeg razvoja civilizacije, odnosno područje »mudrog razvoja prema vrijednim i korisnim ciljevima« (Suchodolski, 1988:38).

Alternativnim mišljenjem (druga okosnica nove naobrazbe) učimo kako dublje shvaćati stvarnost no što se to postiže uobičajenim empirijskim promatranjem. To je razlog zbog kojeg Suchodolski drži da se alternativnim mišljenjem potiče kritičnost, a slabi postojanje mnogih dogmi (Suchodolski, 1988:39). Suchodolski ne prihvaća koncept koji naobrazbu svodi na sredstvo puke efikasnosti i reprodukcije kadrova, stvaranja pokornih ljudi. On zagovara humanističko (nasuprot tehnokratskom) razumijevanje ljudskog bića. Na toj osnovi on prihvaća utopiju kao strategiju akcije i planiranja budućnosti društva, u čemu je izlaz vidi sadašnje civilizacijske katastrofe.

Iznoseći kritiku naobrazbe kao prilagodbe, Suchodolski okosnicom budućeg razvoja smatra i brigu za kvalitetan život, što u svakom slučaju ima čvrste temelje u alternativnom mišljenju. On pritom upozorava na to da problem kvalitete života ne proizlazi samo iz objektivnih faktora nego je on i rezultat subjektivnih odluka pojedinaca i njihova izbora vrijednosti (Suchodolski, 1988:41). Školsko učenje zasad u tome sudjeluje u vrlo malom stupnju. Stoga i ovaj problem smatramo zaista značajnim i zanimljivim. Razložno je podsjetiti da brojne studije, prije svega filozofske, razmatraju ovaj problem mnogo detaljnije, praveći razliku između »biti« i »imati« (Fromm, 1980).

Suchodolski na vrlo zanimljiv način objašnjava i četvrtu okosnicu nove naobrazbe (koja također ima iznimnu važnost u izgradnji budućnosti), a to je načelo akcije (akcija kojom čovjek čini nešto sa svijetom) i uključivanja u nju. Uzajamni odnos sudjelovanja ne može biti u drugom nego u sljedećem: ostvarenje pretpostavke sudjelovanja traži porast ekološke naobrazbe, a ostvarenje pretpostavke uključivanja porast sudjelovanja. Ovdje je naglasak zapravo na dijalektičnosti njihovih veza i odnosa. Bilo kako

bilo, sudjelovanje i uključivanje pripadaju sferi ukupnog življenja, pa prema tome i sferi ekološke naobrazbe.

Možemo zaključiti da je Suchodolski dao zaista zanimljivo i originalno viđenje i objašnjenje nove ekološko-obrazovne orijentacije. On je htio reći da ono mora služiti svima »koji žele kontrolirati razvoj buduće civilizacije za dobrobit svih ljudi svijeta« (Suchodolski, 1988:50). Zbog toga ćemo ga smatrati inspiratorom i regulatorom novih ekološko-pedagoških rasprava i istraživanja. Za sada, sve u svemu, ostaje nam da kažemo kako međunarodne aktivnosti i naobrazba u odnosu na okoliš, uz određene pothvate, zaslužuju i kritike. Te kritike stvarnog napretka ekološkog odgoja trebalo bi istodobno shvatiti kao optužbu zbog stanja u ekološkom odgoju i zagovaranje novoga odgoja za koji bi nastavničke institucije (i ne samo one) bile autoritet. S tim u vezi navodimo da se više teorija, stavova i načela obrazovne politike izgrađuje tako da omogućuju primjenu tih zahtjeva. Odgojno-obrazovnoj aktivnosti otvaraju se novi vidici i novi zadaci. Oni ovise u prvom redu o povezivanju mladih (budućih nastavnika) s onima koji stvaraju i zagovaraju novu kvalitetu življenja. Teško je reći tko, kada, zašto i kako može preoblikovati postojeću praksu (kakvu-takvu) odgojnih ustanova (uključujući i instituciju nastavnčkih škola i ne samo njih) u pokazivanju novih modela odnosa čovjeka, prirode i društva, novog načina života, pa sve do tzv. novog stila ljudske egzistencije. To je težak i iznimno odgovoran pedagoški zadatak, to više što život društva, a i pojedinca, teče podijeljen u kategorije stvaralaštva i odanosti, asimilacije i inovacije, rizika i ponavljanja (Suchodolski, 1988:85). Ova je zadaća to teža što su posrijedi i blokade svih vrsta (Cifrić, 1990:100-110), sve do onih unutarinstitucionalnih i nepripremljenosti ustanova za novi tip ekološkog mišljenja i ponašanja. Prema tome, promijeniti ulogu škole znači mnogo više od mijenjanja programa. Bitno je mijenjati ekološku svijest nastavnika koji u tim školama rade i onih koji te škole pohađaju (kao budući nastavnici). Apsolutno se slažemo s tim da to ne može i ne smije biti pitanje prihvaćanja ili odbijanja pojedinaca i manjih skupina nastavnika te onih koji će to biti.

LITERATURA:

- Cifrić, I. (1990). *Ekološka adaptacija i socijalna pobuna*. Zagreb: Radničke novine.
- Girolitto, P. (1983). *Educazione ecologica*. Roma: Armando.
- Jarolimek, J. (1986). *Social studies in Elementary Education*. London: Collier Pmacmi — UA PUBLISHERS.
- Kritovac, F. (1989). Ekološka edukacija i svakodnevnica. U: Cifrić, I. (ur.), *Ekološke dileme* (str. 183-193). Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Richter, O. (1982). Experience with implantation of the Teachers for Environmental Education. U: *International Training Course in Environmental Education*. Prague.
- Suchodolski, B. (1988). *Permanentno obrazovanje i stvaralaštvo*. Zagreb: Školske novine.
- Uzelac, V. (1990). *Osnove ekološkog odgoja*. Zagreb: Školske novine.

INTERNATIONAL ACTIVITIES AND EDUCATION IN RELATION TO THE ENVIRONMENT

Vinka Uzelac
Faculty of Pedagogy, Rijeka

Summary

This article is considering the development of some international activities and of education with regards to the environment in the period from the first Conference of UN held in Stockholm in 1972 to the second session held in Rio de Janeiro in 1992. It has established that there have been several phases of development. The information talks of international activities having influenced the orientation to ecologically minded education — first by defining the existing practice of ecological education, the different experimental research projects, and, finally, the created network for spreading information. Defining new subjects, determining the forms, methods and planning didactic materials as well as defining new ecological education as the basic dimension of any culture, appear to be of extraordinary significance for the ecological education. To give the term ecological education modern explanation the theoretical basis of the great philosopher in pedagogy B. Suchodolski work has been taken.

Key words: *ecologic education, ecologic tuition*

INTERNATIONALE TÄTIGKEITEN UND AUSBILDUNG IN BEZUG AUF DIE UMWELT

Vinka Uzelac
Pädagogische Fakultät, Rijeka

Zusammenfassung

In diesem Artikel wird der Entwicklungsweg einiger internationaler Tätigkeiten und der Ausbildungsentwicklung in bezug auf die Umwelt betrachtet zwischen der ersten Konferenz der Vereinten Nationen in Stockholm 1972 und ihrer zweiten Einberufung in Rio de Janeiro 1992. Es wurden mit Hilfe verfügbarer Informationsquellen einige Entwicklungsstufen festgestellt. Informationen erwähnen, dass internationale Tätigkeiten die ökologische Ausbildungsorientierung beeinflussten, u.zw. hauptsächlich beim Definieren der bestehenden Praxis der ökologischen Ausbildung, beim Durchführen verschiedener experimentellen Forschungen, und bei der Gestaltung eines ökologischen Informationsnetzes. Besonders wichtig ist es für die ökologische Ausbildung, sie als Grunddimension jeder allgemeinen Kultur zu definieren, aber auch die Inhaltsdurcharbeitung, die Bestimmung der Form, Methoden und des didaktischen Materials. Zur zeitgemässen Erklärung des Begriffs "ökologische Ausbildung" nahmen wir die theoretische Grundlage des pädagogischen Denkers B. Suchodolsky.

Grundausrücke: *ökologische Ausbildung, ökologische Erziehung*